

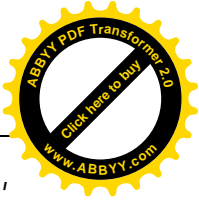
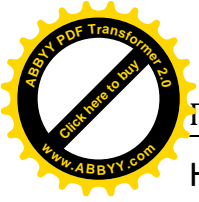
НАВЧАННЯ ПИСЬМА НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглянуто питання суті письма і мовлення, подано психофізіологічні особливості письма і мовлення, зазначено основні етапи навчання письма. Приділена увага теоретичним питанням та практичним аспектам вивчення графіки, орфографії, каліграфії; засвоєнню структурних моделей речень; оволодінням писемним мовленням як засобом спілкування.

Ключові слова: мова, мовлення, письмова мовленнєва діяльність, психолінгвістичні механізми письма, графіка, орфографія, каліграфічні навички, диктант.

Постановка проблеми. Результати здійсненого нами аналізу фахової, довідникової та педагогічної літератури доводять, що мовлення – це історично сформована у процесі діяльності людей форма спілкування, опосередкована мовою. Під мовленням розуміють як сам процес говоріння (мовленнєву діяльність), так і його результат (мовленнєві твори, що фіксуються пам'яттю чи письмом). Мовлення посідає особливе місце серед когнітивних процесів, оскільки воно включається в різноманітні пізнавальні акти (мислення, сприйняття, відчуття) і забезпечує вербалізацію одержуваної людиною інформації. Мовлення використовується для передавання інформації і спонукання до дії. Завдяки мовленню людина отримує знання про предмета і явища навколишнього світу без безпосереднього контакту з ним. Мовлення розширює можливості пристосування людини до навколишнього середовища, можливості її орієнтації у природному і соціальному світі [1, 115].

Аналіз актуальних досліджень. Обґрунтування багатьох принципів положень, які забезпечують розвиток інтересу учнів узагалі до вивчення іноземних мов можна знайти у працях, присвячених розвиваючому навчанню (В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін, Г. С. Костюк, М. Ф. Тализіна) та застосуванню проблемних підходів у навчанні (М. І. Махмутов, М. М. Скаткін); співвідношенню і чергуванню індивідуального і спільного пошуку рішення (А. М. Матюшкін); необхідності формування особистісного ставлення до проблеми у процесі її розв'язання під час вивчення мови (А. В. Фурман); питанням контролю та оцінювання знань (В. Л. Банкевич, М. С. Бернштейн, Г. В. Іванова, В. О. Кокота, Н. І. Красюк, В. Л. Рись, О. Л. Товма, С. К. Фоломкіна, Г. Б. Юдис); методиці викладання іноземних мов (О. І. Вишневський, О. Ю. Ніколаєва); вивченню писемного мовлення (М. М. Алгазіна, І. А. Бім,

Н. І. Гез, Г. К. Лімпан-Орлова, Р. С. Львів, Р. І. Політова, В. Н. Рахманінова, Г. В. Рогова, С. Ф. Шатілов). Отже, ефективність процесу навчання письма залежить від правильного вибору викладачем методів та прийомів навчання письма, від правильного підходу до комунікативних завдань.

Мета статті – теоретично обґрунтувати питання навчання письма та висвітлити етапи навчання письма на практиці при вивченні іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. У сучасній методичній літературі розрізняють письмо та письмове мовлення.

Уміти писати – це графічно правильно зображати літери алфавіту, трансформувати в букви звуки та звукосполучення, асоціюючи при цьому звуковий, графічний та кінестетичний образи слова з його значенням; орфографічно правильно писати слова, словосполучення, ставити знаки пунктуації; оперувати мовними структурами; вміти формулювати свої думки в письмовій формі [4, 87].

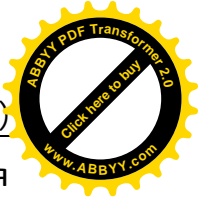
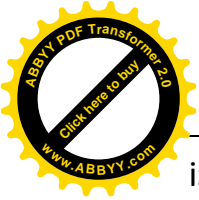
Письмо виконує значну навчальну функцію, що зумовлює підтримку процесу аудіювання, говоріння та читання, дає можливість одночасно здійснювати індивідуальну продуктивну мовленнєву діяльність усіх учнів, є раціональним засобом контролю знань учнів, учить самоконтроля та самоперевірки. Письмо служить не лише цілям засвоєння мовного матеріалу, а й допомагає вдосконалювати вміння читання, усного мовлення тощо. Завдяки писемному фіксуванню усного висловлювання набувається велика свобода і легкість в оперуванні мовним матеріалом у подальшому усному мовленні: конструкції та фрази, що фіксувалися письмово, набувають більшої варіативності.

Письмова мовленнєва діяльність – це цілеспрямоване і творче вчинення думки в письмовому слові, а письмова мова – спосіб формування і формулювання думки в письмових мовних знаках. Письмові вміння учнів нерідко значно відстають від рівня навченості інших видів мовної діяльності.

Метою навчання писемного мовлення є формування в учнів письмової комунікативної компетенції, яка включає сукупність здібностей, пов'язаних зі спілкуванням, а саме: володіння рідною та іноземною мовами, знання, вміння і навички, пов'язані із застосуванням засобів комунікації; наявність знань про психологічні особливості спілкування, способи уникнення та розв'язання конфліктів.

У навчанні письма дослідники виділяють три етапи.

1 етап: Оволодіння графікою / орфографією (система загальноприйнятих правил про способи передачі звукової мови на письмі)

із залученням матеріалу, опрацьованого усно. Як засіб формування та формулювання думок, письмо базується на використанні мовних знаків, закріплених нервовими зв'язками кори головного мозку у вигляді зорових і рукомоторних образів, що взаємодіють зі слуховими та мовленнєво-руховими.

У людей, що володіють грамотою, на додаток до звукових складаються і графічні образи слів. Графічні образи мають рукомоторні паралелі, які контролюються руховим механізмом руки, що пише. Орфографічні образи слів закріплюються саме в мовленнєвому, а не в руховому механізмі руки.

У процесі формування цих навичок учні зазнають труднощів, які пов'язані з вивченням особливостей звуко-буквенних відповідностей у мові, що вивчається. З урахуванням тісного зв'язку письма з читанням, оскільки їх основою є одна графічна система мови, навчання техніки письма слід здійснювати паралельно з оволодінням технікою читання. Однак у процесі письма, на відміну від читання, графемно-фонемні відповідності, що встановлюються, мають іншу спрямованість: від звуків до букв. Іншими словами, під час письма спостерігається кодування думки за допомогою графічних символів.

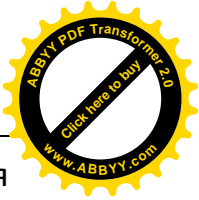
Під каліграфічними навичками розуміють навички написання букв і буквосполучень даної мови як окремо, так і в писемному мовленні.

Головна мета навчання техніки письма полягає у формуванні в учнів графічних, каліграфічних та орфографічних навичок. А головна увага під час навчання техніки письма на початковому етапі навчання іноземної мови приділяється і чіткості, і нормативному написанню букв, пов'язаних із засвоєнням звуко-буквених відповідностей.

Для формування графічних/каліграфічних навичок слід використовувати вправи, метою яких є навчити учнів писати букви алфавіту тієї мови, що вивчається, і які будуть спрямовані на формування стійких орфографічних навичок.

Це можуть бути вправи на: написання окремих букв; ускладнене списування/ випишування букв, буквосполучень і слів (з елементами комбінування, групування тощо).

Такі вправи є некомунікативними, проте надання їм ігрового характеру, а саме проведення вправ у вигляді змагання на особисту/командну першість, робить їх умотивованими і виправдовує їх використання в сучасному навчальному процесі, який характеризується комунікативною спрямованістю тау дій учнів.

Техніка письма, крім каліграфічних, передбачає володіння орфографічними навичками. Під орфографічними навичками розуміють навички написання слів відповідно до правил використання письмових знаків у кожному конкретному слові.

Орфографічні системи іноземних мов, що вивчаються в середніх навчальних закладах, базуються на чотирьох основних принципах:

1) фонетичному, коли буква повністю відповідає звуку, тобто опорою є вимова;

2) морфологічному, коли написання визначається правилами граматики (морфології) незалежно від фонетичних умов, наприклад у споріднених словах чи формах;

3) традиційному (історичному), коли орфографічні форми є традиційно закріпленими і відображають зниклі норми вимови;

4) ідеографічному, коли звукові омоніми розрізняються за допомогою графічних знаків.

На початковому етапі навчання техніки письма важливо враховувати особливості графемно-фонемних відповідностей кожної конкретної іноземної мови і проводити цілеспрямоване навчання з метою подолання труднощів в оволодінні графемно-фонемною системою мови.

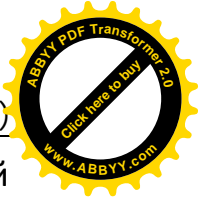
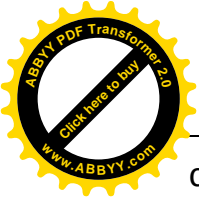
У навчанні орфографії виділяють дві підгрупи вправ:

1) до першої підгрупи входять вправи на списування (просте й ускладнене списування з підкреслюванням певних графем, із групуванням слів за певними ознаками тощо), виписування, вписування (правильне розташування всіх букв слова: кросворди, гра в «поле чудес», головоломки) та дописування;

2) до другої підгрупи вправ – вправи для запису на слух (диктанти, самодиктанти).

Великі можливості для навчання творчого письма дає диктант. Диктант – це письмова робота, вправа, для перевірки грамотності і засвоєння правил правопису.

Спостереження свідчать про те, що роль диктантів під час навчання будь-якої мови значна. Ефективність написання диктантів досягається тим, що учень мовчки вимовляє звуки, вчиться співвідносити звуки і букви, відчувати звук як фонему. Диктант вимагає посиленої уваги, яку визначає швидкість і точність освітніх навичок. Це і дає підстави рекомендувати диктант як один з основних видів роботи під час навчання правопису. У системі тренувальних вправ з орфографії велике місце посідають диктанти. Це одна з найефективніших форм роботи, що

сприяє виробленню міцних орфографічних навичок. У методиці й практиці навчання існує багато різних видів диктантів, кількість яких поступово збільшується. Різні методики користуються неоднаковою класифікацією диктантів. Найзручніше класифікувати диктанти, урахувуючи такі критерії, як: мета проведення, характер запису диктованого тексту, час пояснення правопису орфограм у тексті.

За метою проведення диктанти поділяють на контрольні, навчальні і контрольньо-навчальні, куди відноситься диктант «Перевіряю себе». Такий поділ до певної міри умовний, бо всі навчальні диктанти допомагають виявити знання учнів, а контрольний диктант сприяє зміцненню знань і навичок.

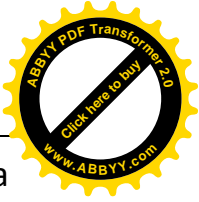
За характером запису тексту диктанти поділяються на дослівні (текстуальні), в яких текст (зв'язний, октеті речення, слова) записують без будь-яких змін, та диктанти із зміною тексту.

Дослівними, або текстуальними, можуть бути попереджувальні та пояснювальні диктанти. До диктантів із зміною тексту належать вибірковий, вільний і творчий.

За часом пояснення орфограм виділяють попереджувальні, коментовані і пояснювальні диктанти. Пояснення правопису орфограм може бути до початку запису (попереджувальний диктант, особливість якого полягає в тому, що до запису тексту учні повторюють орфографічні правила, а потім аналізують усі складні орфограми і з'ясовують їх правопис, тільки після цього текст записують і перевіряють), у процесі запису (коментований, що передбачає пояснення правопису складних орфограм у процесі запису тексту) і після запису (пояснювальний, де пояснення правопису орфограм здійснюється після запису тексту).

Слід зазначити, що на початковому ступені важливо закласти міцні основи графічних та орфографічних навичок, щоб забезпечити учням можливість використання письма на подальших ступенях. Зрозуміло, що успішний розвиток мовленнєвих умінь письма зумовлюється якістю сформованих навичок техніки письма, а для цього на кожному уроці англійської мови необхідно регулярно виконувати письмові вправи. Серед вправ для домашнього завдання принаймні одна з них повинна виконуватися у письмовій формі.

Дуже важливу роль у формуванні навичок письма на початковому етапі відіграє наочний матеріал, який залучає до роботи всі аналізатори, тобто таблиці різноманітного змісту, прописи та фонематичні засоби навчання.

2 етап: Засвоєння структурних моделей речень, властивих усній та письмовій формам спілкування, комбінування їх у мовленні

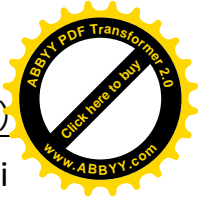
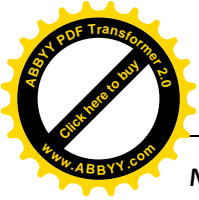
Основною метою цього етапу, поряд з орфографічними навичками, є формування лексико-граматичної правильності письма. На другому етапі найбільш поширеними визнаються такі види вправ: вправи на запитання-відповіді з частковою зміною мовного матеріалу; на трансформацію мовного зразка; на підстановку; на розширення та скорочення; диктанти (диктант із самоконтролем, пояснювальний диктант, диктант вивченого напам'ять (уривок прози, вірш), диктант-переклад).

3 етап: Оволодіння писемним мовленням як засобом спілкування.

Мета третього етапу в навчанні письма і писемного мовлення – формування дій, що забезпечують виклад мовного матеріалу в письмовій формі.

Характерними видами вправ на цьому етапі можуть бути: відповіді на запитання щодо змісту тексту; складання запитань до тексту; відповіді на запитання та складання запитань до тексту; складання плану до прочитаного тексту; переказ за планом; складання листа другові за зразком; резюме до тексту; розповідь за придуманим початком (кінцем); переказ тексту; написання розгорнутого плану/тез для усного висловлювання; написання листа другові (за певною програмою, ситуацією); складання короткої анотації до статті та ін.; опис картинок, слайдів, міста, вулиці; складання діалогу за темою; скорочення прочитаного тексту (його письмовий виклад); написання заміток до газети за темою: навчання, побут, дозвілля, суспільна робота.

Висновки. У зв'язку з розвитком та зміною освітньої системи, розробкою нових методик, більшість вчителів і викладачів починають перебудову в навчанні іноземної мови. Це робиться для того, щоб зробити навчання більш інформативним, змістовним, щоб підсилити вплив на особистість засобами навчального предмета, щоб розвивати не тільки світогляд, але й світовідчуття» [2, 4]. Цьому служить і прагнення під час викладання іноземної мови більшою мірою спиратися на свідомість школяра чи студента в оволодінні предмета. Виходячи з того, що в Україні постійно посилюється інтерес до вивчення іноземної мови, кінцеві вимоги до навчання писемного мовлення включають формування у студента мовних механізмів та здатності практично та ефективно користуватися іншомовним писемним мовленням як засобом спілкування для реальних комунікативних цілей, використовувати їх у реальних життєвих ситуаціях відповідно до досягнутого програмного рівня оволодіння іноземною

мовою. У середині існуючих організаційних форм можуть бути різні варіанти навчання писемного мовлення, що можуть відрізнятися тривалістю курсу, терміном, характером його початку і завершення. Отже, викладач може досягнути найголовнішої мети навчально-виховного процесу: прищепити учням почуття того, що вивчення іноземної мови є приємним процесом, у результаті чого вони отримують знання, необхідні для їх майбутнього. Завжди потрібно пам'ятати, що в житті кожної людини письмо відіграє важливу роль. Письмо – визначне надбання людства, величезний здобуток кожного народу. Історики вказують на те, що письмо – неперехідна пам'ять поколінь, яка зберігає повідомлення про події та справи минулих віків і тисячоліть, тому письмо має інтернаціональний характер і є системою письмових засобів та правил.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кокун О. М. Психофізіологія : навч. посіб. / О. М. Кокун. – К. : Центр навч. літ-ри, 2006. – 186 с.
2. Методика викладання іноземних мов у середніх закладах : підруч. [для студ. вищ. закл. освіти]. – К. : Ленвіт, 2002. – 372 с.
3. Настольная книга учителя иностранного языка : справ.-метод. пособие. – М. : АСТ : Астрель, 2004. – 446 с.
4. Скляренко Н. К. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах / Н. К. Скляренко. – К. : Ленвіт, 1999.

РЕЗЮМЕ

И. П. Тригуб, Л. В. Власенко. Обучение письму на уроках иностранного языка.

В статье рассмотрены вопросы сути письма и речи, представлены психофизиологические особенности письма и речи, указаны основные этапы обучения письму. Уделено внимание теоретическим вопросам и практическим аспектам изучения графики, орфографии, каллиграфии; усвоению структурных моделей предложений; овладению письменной речью как способом общения.

Ключевые слова: письмо, речь, письменная речевая деятельность, психолингвистические механизмы письма, графика, орфография, каллиграфические навыки, диктант.

SUMMARY

I. Trigyb, L. Vlasenko. Writing teaching at english lessons.

The article identifies the questions of writing essence and speech essence, psycholinguistics mechanisms of writing, the main grade level of writing teaching. We pay much attention to the theory questions and practice aspects of teaching drawing, spelling, calligraphic expertise; occupancy of written speech activity as means of communication.

Key words: language, speech, written speech activity, psycholinguistics mechanisms of writing, drawing, spelling, calligraphic expertise, dictation.